

СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

Теоретичним підґрунтям вивчення політичних конфліктів як форми суспільних відносин є розробки науковців, які створюють концептуальні основи для подальшого втілення у політичній практиці. Вчення про політичні конфлікти в сучасній Україні має свої характерні особливості. Поступово формуються актуальні питання та пріоритетні напрямки дослідження.

При вивченні проблемних аспектів суспільних відносин в різних галузях та напрямках досить часто ставиться акцент на те, що українська держава є молодою та існує потреба в тому, щоб пройшов певний проміжок часу для вдосконалення свідомості людей, які є основною рушійною силою політичного процесу, а також і тих, хто здійснює політичне керівництво. Питання, які українська громада не має можливості швидко вирішити, в силу низки взаємопов'язаних обставин, стає підґрунтям, для обговорень у наукових колах. Досить часто виникають дискусійні питання, адже теоретичні припущення не завжди підтверджуються на практиці.

Бажанням перейняти досвід іноземних держав ми забуваємо про особливості ментальності українського народу. Позитивність певних варіантів поведінки в інших країнах, не гарантовано може підійти нашому суспільству.

Сутність політичних конфліктів, як невід'ємного елемента політичних відносин, варто розглянути через призму сучасних національних політичних вчень, які датуються періодом незалежної української державності. Адже, історичні особливості функціонування та існування українського народу вплинули на формування вчень про політичні конфлікти, а також на процес прояву даного явища в українському суспільстві.

Інколи політичні конфлікти перетворюються на суспільну напругу та негативно впливають на суспільну свідомість. Маючи вільний доступ до різних засобів масової інформації суспільство не завжди може визначити якість інформації та її відповідність реальності.

Актуальність питання щодо сучасного стану вивчення політичних конфліктів у вітчизняній політичній науці зумовлена його теоре-

тичним і практичним значенням, що пов'язано з формуванням та розвитком в Україні науково обґрунтованої концепції політичних конфліктів. Зміни, які реально відбуваються у суспільно-політичній і правовій реальності України створюють потребу у вдосконаленні та новітній розробці вчень в галузі політичної конфліктології.

Відносно сучасних вітчизняних наукових праць можна констатувати, що явище політичного конфлікту стає актуальним і аналізується відносно з суспільною необхідністю. З проголошенням незалежності України явище політичного конфлікту стало прогресивно проявлятися в різних суспільнозначимих сферах суспільного життя. Це обумовило інтерес до нього в науковій думці.

Вітчизняна конфліктологія представлена роботами таких науковців, як В. О. Криволапчук, К. М. Вітман, А. В. Дацюк, С. І. Ростецька, Д. В. Шеренговський, Т. В. Запорожець, І. П. Станкевич, І. В. Гладуняк, Т. П. Хлівнюк, І. Б. Кіянка та інших. Захищено ряд кандидатських дисертацій за тематикою політичних конфліктів, наприклад: О. Ю. Колтунов Політична коректність: концептуальні основи та технологічні прийоми; П. П. Єрмаков Особливості врегулювання етнополітичних конфліктів; С. І. Ростецька Управління політичним конфліктом: теоретичні аспекти та українська пострадянська дійсність та ін. Дані наукові праці стали основою даної статті при дослідженні вивчення політичних конфліктів в сучасній Україні.

Наукові роботи цих авторів формують уявлення про політичний конфлікт в сучасній Україні, але політичні конфлікти потребують подальшого вивчення в силу динамічних політичних процесів, які відбуваються в державі. Існуючі праці потребують певного систематизованого упорядкування.

Основною ціллю даної статті є завдання показати актуальність та потребу у вивченні явища політичного конфлікту, що в силу різних політичних подій трансформується та набуває якісно нових форм. А також запропонувати систематизацію наукових робіт у поєднанні з історичними та правовими формами розвитку держави.

Політичний конфлікт можна розглянути в розрізі формування правового вчення, а саме конституційного, як основи правового формування державності. Так, наприклад, Т. С. Подорожна у своїй науковій праці виділяє 4 основні етапи конституційного процесу формування державності.

Перший етап конституційного процесу в Україні охоплює період від 16 липня 1990 р. до 26 жовтня 1993 р. На цьому етапі розпочалася робота з підготовки проекту нової Конституції України [1, с. 179].

Другий етап розпочався після завершення дострокових парламентських і президентських виборів та охопив період від 10 листопада 1994 р. по 8 червня 1995 р. [1, с. 179].

Третій етап охопив період від 8 червня 1995 р. (підписання Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України») до 28 червня 1996 р. (прийняття Конституції України Верховною Радою України) [1; с. 181].

Четвертий (новітній) етап сучасного конституційного процесу в Україні розпочався після прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. і триває досі. Він пов'язаний з необхідністю внесення змін до Конституції України 1996 р., спрямованих на трансформацію форми правління в Україні [1, с. 182].

Т. С. Подорожна вважає, що прийнята в 1996 році і нині чинна Конституція України закріпила політико-правовий статус України, як суверенної, демократичної, соціальної, правової держави. Пройшовши складні етапи конституційного життя, роки дії Основного закону довели її високу соціальну цінність. І не зважаючи на кількість внесених змін, складність і суперечливість конституційного розвитку нашої держави, Конституція була та неодмінно залишатиметься визначальним фактором сучасного політичного і правового життя країни [1, с. 183].

Застосування сучасних моделей вирішення конфліктів на правовому полі на основі конституції, яка виступає головним легітимним засобом врегулювання політичних конфліктів, заважають ті обставини, що саме термін «конфлікт», який використовується як в юридичних так і в політичних науках, відсутній у Конституції України. В основному Законі вживається лише поняття протиріччя. Через це в юридичній літературі піднімається питання про те, що не використовується належним чином конфліктологічна система понять, таких як: правова колізія, юридичний конфлікт, подолання юридичного конфлікту, тим самим у значній мірі провокує реанімацію ідеї безконфліктного розвитку вітчизняного права [2, с. 6].

Сьогодні перед державою стоїть завдання нарощування теоретичного та практичного потенціалу дослідження проблеми конфлікту, у всіх її основних аспектах – пізнання сутності та причин, розробка шляхів і засобів їх запобігання, регулювання і вирішення [2, с. 6].

Політичний конфлікт виникає та існує відповідно до цілей, які сфокусовані на проблемі функціонування політичної влади у суспільстві її захопленні, використанні і відповідно утриманні, саме через цей факт,

політичний конфлікт проявляє себе у якості перманентної, тобто незмінної форми боротьби за владу в даному конкретному суспільстві. При цьому він характеризується особливою гостротою, масштабністю, соціальною значимістю. Конфлікт, що виникає на ґрунті політичних відносин, передбачає мобілізацію найбільшої чисельності з боку всіх конфліктуючих сил, в нього включені великі соціальні групи, десятки тисяч або мільйони людей. Відповідно його наслідки відчутні у всіх основних сферах суспільства [2, с. 7].

Конституція України має важливе значення, як правова та політична цінність держави. Але враховуючи особливості політичного конфлікту можемо запропонувати періодизацію розвитку політичних досліджень в галузі політичних конфліктів.

Проаналізувавши наукові праці про політичний конфлікт автором здійснений умовний поділ праць в залежності від напрямку, суті та періоду видань, щоб дійти висновку про зацікавленість до політичних конфліктів.

Перший період вивчення політичних конфліктів в сучасній Україні охоплює з 1990 р. по 1996 р. Цей етап розвитку українського суспільства можна назвати перехідним тому, що відбувається перехід від тоталітарного до демократичного режиму.

В цей період проголошуються основні нормативно-правові акти, які визначають політичні напрямки діяльності незалежної української держави. Прийняття основного закону – Конституції Україні було досить нелегким.

Після урочистого прийняття 24 серпня 1991 р. Верховною Радою України Акта проголошення незалежності України та його затвердження на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р. Україна була визнана суверенною державою та повноцінним суб'єктом міжнародних відносин більшістю країн світу. Виникла потреба в конституційному закріпленні основ суспільного і державного ладу, прав і свобод людини і громадянина, порядку організації та функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування молодій незалежній державі.

Проекти Конституції України вносились на розгляд Верховної Ради України, та не були прийняті, що спричинило певну конституційну кризу, яка розуміла під собою відсутність єдиної думки та цілей у розвиткові країни. А тому лише через 5 років після проголошення незалежності України, 28 червня 1996 р. після 24 годин безперервної праці Верховна Рада України прийняла і ввела в дію Конституцію України.

Політична наукова діяльність в цей період не має суспільно значимих праць, які б розкривали недоліки вітчизняного політичного

конфлікту. Формується уявлення про політичний конфлікт на прикладі взаємовідносин між політичними інститутами.

Для політичного конфлікту з прийняттям Конституції України уже виявленні протиріччя та суперечності. Сам закон не містить терміну «політичний конфлікт» та не вказує на загальні особливості його попередження чи подолання.

З самого початку існування незалежної української держави виникають конфлікти у політичних процесах. Прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. стало основним здобутком першого періоду і, одночасно, точкою відліку другого періоду дослідження політичних конфліктів в українському суспільстві. А тому, можна говорити про другий етап аналізу політичного конфлікту з 1996р. по 2004 р.

В цей період публікуються підручники, навчальні посібники, захищаються дисертації, публікуються статті, тези, що пов'язані саме з явищем політичного конфлікту.

Визначаються напрямки вивчення політичних конфліктів. Створюється теоретичне обґрунтування даного поняття, в розрізі загальної конфліктології, досліджуються характерні особливості політичних конфліктів.

У 1997 році публікується навчальний посібник за редакцією А. М. Пойченко, В. А. Ребало, О. І. Хворостяний «Конфлікт у політичному житті сучасної України: теорія і технологія розв'язання». В якому конфлікт розглядається в загальному його прояві у житті українського суспільства.

Розглядається сутність політичного конфлікту та шляхи досягнення консенсусу. Опубліковано статті щодо дослідження збройних етнополітичних конфліктів. Здійснено пошук різних способів поведінки в умовах політичного конфлікту та кризової ситуації. Авторами робиться акцент на тому, що політичні конфлікти, які виникають є результатом перебування України у перехідному процесі у зв'язку зі зміною політичного режиму.

Досить актуальним стає питання кризи державного управління, його виникнення, наслідки та шляхи запобігання. Публікуються підручники з конфліктології, з урахуванням нових форм прояву конфліктів.

Яскравим прикладом політичного конфлікту в Україні є помаранчева революція 2004 року. Активна громадська позиція показує на розвиток політичної свідомості у населення. Ці події можна вважати поштовхом до початку третього періоду вивчення політичних конфліктів, який у часових рамках проходить від кінця 2004 року до сьогодення.

Політичний конфлікт розглядається не лише в загальному значенні на прикладі сформованих теорій політичного конфлікту зарубіжними дослідниками. Даний період характеризується формуванням наукового матеріалу в галузі дослідження політичних конфліктів, що виникають безпосередньо в Україні. Продовжується видавництво навчальних посібників, захищаються дисертації, які характеризують політичні конфлікти, публікуються наукові видання про різні види політичних конфліктів та їх специфіку.

У 2005 році захищено дисертацію на тему «Політична коректність: концептуальні основи та технологічні прийоми» автор О. Ю. Колтунов. Проведено комплексний аналіз феномену політичної коректності, розглянуто технологічні прийоми та сфери її застосування в американському суспільстві. Проаналізовано сучасні наукові підходи щодо вивчення політичної коректності та існуючі визначення даного поняття. Проведено дослідження технології політичної коректності, розглянуто її місію, прийоми та методи реалізації, умови та сфери застосування. Розглянуто можливості використання технології політичної коректності як інструменту збереження соціального миру та пом'якшення політичних конфліктів.

У 2006 році захищено дисертацію на тему «Управління політичним конфліктом: теоретичні аспекти та українська пострадянська дійсність» автор С. І. Ростецька. На підставі аналізу конфліктологічних теорій розкривається сутність політичного конфлікту, його причини, функції, основні підходи щодо класифікацій. Здійснено спробу встановити взаємозв'язок стану політичної системи з динамікою політичних конфліктів. Обґрунтовано, що українське суспільство схильне до компромісного розв'язання політичних конфліктів. Зазначено, що обмеженість в часі та періодичність виборчих кампаній змушує різні політичні сили, створювати не прогнозовані коаліції, йти на компроміси навіть зі своїми політичними опонентами. У роботі досліджуються толерантні відносини, як одна із умов ефективного управління політичними конфліктами.

І. П. Станкевич акцентує увагу саме на шляхи та способи розв'язання політичних конфліктів та аналізує різні можливі варіанти. Також, визначає значимість формування технологій запобігання політичним конфліктам.

Актуалізуючи ситуацію в Україні в контексті теорії конфлікту, бачимо, що спроби пояснення, запобігання або вирішення конфліктів у рамках традиційних раціональних моделей та схем наштовхуються на серйозні труднощі. У зв'язку з цим постає необхідність переосмислення нагромадженого світового та вітчизняного досвіду, дослідження політичних конфліктів, пошуку нових шляхів вирішення [3, с. 70].

Вибір засобів щодо запобігання політичних конфліктів досить широкий. Для досягнення стабілізації в Україні головними принципами повинні бути задоволення інтересів країни, інтересів народу. Важливим є розроблення програм дій, яка спрямована на запобігання політичних конфліктів. Вона включає в себе можливі та різноманітні засоби і методи для нейтралізації конфліктної ситуації. Тому можливостями по запобіганню політичних конфліктів не слід зневажати. В цілях забезпечення їх ефективності необхідно чітко бачити ті труднощі, які постають на цьому шляху [3, с. 73].

Перед вітчизняними науковцями постає одна спільна мета визначити оптимальні варіанти попередження, врегулювання, управління політичними конфліктами в українському суспільстві.

У 2009 році уже акцентується увага на те, що політичний конфлікт стає об'єктом не лише політичних досліджень, але й правових. Адже розглянувши нормативно-правову базу стає зрозуміло, що вона потребує вдосконалення, щодо значення політичного конфлікту в Україні та його законодавчого визначення.

За даними перепису населення, національні (етнічні) меншини в Україні становили 14 млн. чол., або 27,3 % від усіх жителів. Тут живуть представники понад 100 націй. Найчисельнішими з них є росіяни, євреї, білоруси, молдавани, болгары, поляки, угорці, румуни, греки, татари, вірмени, цигани та ін.

Оскільки в Україні проживає велика кількість національних меншин, тому це призводить до виникнення етнополітичних конфліктів. З появою етнополітичних конфліктів публікуються наукові праці про етнополітичний конфлікт. У 2009 році захищено дисертацію на тему «Особливості врегулювання етнополітичних конфліктів» автор Єрмаков. Питаннями етнополітичних конфліктів на прикладах України та зарубіжних країн продовжує займатися К. М. Вітман. Однією з причин етнополітичного конфлікту є етнотериторіальні суперечки. В багатьох випадках такі конфлікти виникають через прагнення еліти етнічної спільноти створити власну державу.

Вивчення політичних конфліктів продовжується друкуванням навчальних посібників, як невід'ємної складової розвитку наукової думки, щодо вітчизняного політичного конфлікту.

Молодими науковцями формується нове уявлення про політичний конфлікт. Приймаються до уваги політичні та економічні події, що відбуваються у суспільстві.

Сучасний етап політичного життя характеризується підвищенням ролі політичної свідомості, яка, будучи найбільш загальною категорією, віддзеркалює всі чуттєві, теоретичні, ціннісні, нормативні, раціо-

нальні, підсвідомі та інші уявлення людини, які виникають у процесі її стосунків з політичними структурами.

Обумовлено, це як внутрішніми, так і зовнішніми умовами. З одного боку, політизація мас в сучасних умовах потребує підвищення рівня громадської свідомості взагалі й політичної зокрема. З одного боку, вирішення глобальних проблем, що стоять перед людством, пов'язане з посиленням ролі політичної свідомості у світовій політиці [4, с. 138].

Аналізуючи політичну ситуацію та теоретичні вітчизняні вчення про політичний конфлікт варто відзначити, що подальше вивчення політичних конфліктів є важливою складовою демократичного розвитку українського суспільства. Політичний конфлікт має своє важливе місце в системі наукових вчень серед інших досліджень.

Систематизація вітчизняних досліджень політичного конфлікту показує, що наукові праці розвиваються з розвитком самої держави. Так як політична влада не стоїть на місці та розвивається, так і вчення про політичний конфлікт також розвивається. А тому, політичний конфлікт в українському суспільстві буде актуальним до того часу, поки буде розвиватися саме суспільство та управління державотворчими процесами.

Бібліографічний список

1. Подорожна Т. С. Етапи новітнього конституційного процесу в Україні / Т. С. Подорожна // Держава і право: Юридичні і політичні науки : зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 55. – 616 с. – С. 178 – 183.
2. Криволапчук В. О. Політичний конфлікт, як об'єкт політичних і правових досліджень / В. О. Криволапчук // Південноукраїнський правничий часопис : щоквартал. наук. журн. 1997. – 2009. – № 3. – С. 6. – 9.
3. Станкевич І. П. Політичний конфлікт та технологія його запобігання / І. П. Станкевич // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка : Філософія. Політологія. – 2007. – № 87-88. – С. 70 – 73.
4. Сітарський С. М. Політичний конфлікт та сучасні українські реалії / С. М. Сітарський // Економіка та держава : міжнародний науково-практичний журнал. – 2013. – № 8. – С. 137. – 139.
5. Колтунов О. Політична коректність: концептуальні основи та технологічні прийоми : автореф. дис. ... канд. політ. наук 23.00.02 / О. Ю. Колтунов ; Ін-т політ. і етнонаціональних досліджень НАН України. – К., 2005. – 20 с.

Теоретическим основанием изучения политических конфликтов как формы общественных отношений являются разработки ученых, которые

создают концептуальные основы для дальнейшего воплощения в политической практике. Учение о политических конфликты в современной Украине имеет свои характерные особенности. Постепенно формируются актуальные вопросы и приоритетные направления исследования.

The theoretical basis for the study of political conflict as a form of public relations is the development of scientists who create conceptual basis for the further implementation of political practice. The doctrine of political conflicts in modern Ukraine has its own characteristics. Gradually emerging topical issues and priority areas of research.

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2013

УДК 323.27:93

Колісніченко І. В., ДЗ «ПНПУ ім. К. Д. Ушинського»

ДЕСТАБІЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУСПІЛЬСТВІ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПОРУШЕННЯ БАЛАНСУ ВЛАДИ І ОПОЗИЦІЇ

У статті розглядаються історичні та теоретичні аспекти революційного процесу як дестабілізаційної форми політичного процесу, намагання зміни правлячої еліти та вектору подальшого розвитку.

Дослідження історичних та теоретичних аспектів революції як механізму зміни політичного процесу привертав увагу науковців ще на початок минулого, ХХ століття. Однак розуміння та вжиток поняття «революція» уперше з'являється в християнській літературі, в добу Середньовіччя трансформується, відмовляючись від астрономічного значення та переноситься в політичне життя і використовується в значенні «реставрація», відновлення політичного режиму, а пізніше – для вказівки на цивільний безлад і зміну влади.

На історію та теорію революції значний вплив мали Англійська та Французька революції, які визначили нове місце революцій в історичному процесі і пов'язали його з прогресом. У ХVІІІ ст. цей термін із політичної площини вживання переходить у соціальну, набуває соціального контексту, починає використовуватися в описі епохальних проривів, фундаментального «перетворення суспільства суспільством». Однак, лише на початок ХХ ст. поглиблюється наукове дослідження поняття «революція» і з'являються перші спроби сформулювати ґрунтовну, універсальну її теорію.